

„Pravo je, da se veselite tega velicega praznika, samó lepo molite jutri v cerkvi ter se spodobno obnašajte, ko bodete pri sv. maši,“ opomnil sem jih jaz.

„O bodemo se vsi lepo védli“ obljubili so mi otroci, „a jutri bodemo doma „poskočili“ rekli so mi nekateri dečki.

Dobro sem vedel, kaj otroci menijo z besedo „poskočiti,“ saj sem tudi sam vže nekđaj na sv. treh kraljev dan „poskakal,“ a hotel sem, da je pridni učencec Metodij svojim součencem povedal o tem, kateri še tega niso znali.

Metodij je povedal tako-le: „Oče, ko pridejo od jutranje sv. maše domov, razrezali bodo poprtnik*) na velike kose, jeden kos bodo dali meni, ali ne takój v roko, nego držali ga bodo poprej nad mojo glavo mnogo više nego li morem z rokama seči; poskočil bodem potem za njim, ali v prvem skoku ga morda ne dosežem, skočil bodem drugič, tretjič, tolikokrat, da ga dobdem.

In kako slastno ga bodem potem jedel, ker so mi oče, mati in bratje rekli, da kdor veliko poprtnika jé, kmalu bode močan in velik.“

To je tudi resnica, ker so otroci letos močnejši in večji, nego so bili lani o tem času. Če so pa tudi zato močnejši in čvrstejši, ker so lani veliko poprtnika pojedli, tega ne verujem.

Ali verujete vi, otroci?

Mestilav.

Zgodovinsko - mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

XIV. Ljubljana.

(Konec.)

Zaradi te velike nesreče in še druge preteče nevarnosti od strani Turkov se je moralo vže 1475. leta pričeto utrjevanje zdaj popolnem zvršiti. L. 1520. so obdali Ljubljano zopet s stolpi, nasipi in jarki. To utrjenje glavnega mesta je čuvalo Ljubljančane večjih nevarnosti Turkov, ki so 1528. l. zopet pridrli preko Kočevja do Ljubljane, neusmiljeno morili, požigali in plenili po vsem poti in okolici Ljubljanskej. A poveljnik Turn jih je s svojo hrabro četo srečno premagal in dobro naklestil. Od sih dob Ljubljana ni več videla krutih Ozmanov. Srečno je prestajala vse nevarnosti, če tudi se so še več let morali Kranjci ob mejah junaško boriti proti turškemu nasilstvu.

Junaški branitelj domovine, Andrej Turjaški, poslal je po slavnej bitki pri Sisku 1593. l. mnogo zaplenenega vojnega orodja in drugih dragocenosti v Ljubljano. Med temi je bil tudi turškega paše dragocen plašč, katerega so pre naredili v mašni plašč, da se v njem na dan sv. Ahacija — v 22. dan meseca junija — bere sv. maša v spomin preslavne zmage kranjskih junakov.

Maksimilijan I. je Ljubljano rešil tudi židov, ki so bile hude pijavke za ljubljansko mesto. Vže za časa Ortenburgerjev so se židje v velikem številu naselili v Ljubljani ter vže 1213. leta tukaj svojo sinagogo imeli. Od te dōbe

*) Poprtnik — velik hleb belega kruha.

je bila malo ne vsa kupčija v židovskih rokah in židje so domačinom napravili mnogo kvare. Na prošnjo mestnega starešinstva je ukazal cesar Maksimilijan 1515. l., da se židje za vselej odpravijo iz Ljubljane in se jim nikoli več ne sme dovoliti, da bi se smeli naseliti v glavnem mestu kranjske dežele.

V 16. stoletju je Lutrovo krivoverstvo begalo in vznemirjalo duhove po Ljubljani. Kanonik Primož Trubar je začel oznanovati novo vero v Šenklavškej cerkvi (1531. l.). Največ privrženecv je našel med plemiči in bogatini, ki so bajé mislili, da si bodo prisvojili cerkveno imovino. Trubar je bil prisiljen ostaviti deželo. A deželni stanovi, privrženeci novej veri, poklicali so ga zopet v Ljubljano (1560. l.). Katoličanstvu udani deželni knez, nadvojvoda Karol, pognal je vse lutrovske pridigarje iz Kranjskega (1565. l.), a zaradi pretečih vojskâ jim je vender moral dovoliti nekoliko pravic 1572. l. Novoverci so se poprijeli vseh pripomočkov, da bi širili svojo krivo vero tudi med priprosti narod. V ta namen je ustanovil Janez Mandele tiskarno (1561. l.), a 1563. l. odprli so tudi svoje šole. Trubar, Krel, Dalmatin in drugi so začeli knjige spisovati v slovenskem jeziku, in Adam Bohorič je sestavil slovensko slovnico (1584. l.). Ker so svoje krive nauke razširjevali v ljudstvu razumljivem jeziku, zna se, da so si jih mnogo pridobili, ki so jim verjeli.

Z apostolsko gorečnostjo se je začel boriti proti novej veri Ljubljanski škof Tomaž Hren. Leta 1601. je obnovil vže več let opuščeno procesijo sv. Rešnjega Telesa, ki se je z veliko slovesnostjo vršila. Sezidal je tudi več cerkvâ, takó 1606. l. kapucínsko cerkev, ki so jo pozneje podrli in na njenem mestu zasadili lepo šetalíše, sedanji drevored „zvezdo.“ To se je zgodilo 1817. leta. Velike zasluge ima škof Tomaž Hren tudi v tem, da je 1613. l. postavil temeljni kamen Šentjakobskej cerkvi ter jo izročil jezuitom, ki so vodili latinske šole vže od 1696. l. Skerbel je tudi za poduk v slovenskem jeziku; v ta namen je on sam preložil na slovenski jezik sv. pismo novega zakona. Svoje trudapolno a blagoslovno življenje je sklenil v Ljubljani 1630. l.

Leta 1564. je prišel nadvojvoda Karol s svojim sinom Ferdinandom v Ljubljano. V 28. dan aprila so se mu stanovi poklonili in prisegli zvestobo, a tri leta pozneje se je vdeležil obravnav deželnega zbora. Leta 1575. je prišel drugič s svojo soprogo v Ljubljano.

Njegov naslednik Ferdinand je s svojo navzočnostjo počastil Ljubljano 1597. l. Stanovi so mu prisegli zvestobo. Naslednje leto je Ferdinand ukazal, da morajo v teku treh dni ostaviti vsi luteranski pridigarji Kranjsko deželo. Knjige v ónem duhu pisane so na trgu óitno sežgali (1600. l.). V 21. dan novembra 1616. l. je Ferdinand zopet prišel v Ljubljano. Leta 1651. je pa knez Ditrichstein, kot zastopnik nadvojvode, vzprejel prisego za Ferdinanda IV. O tej priliki so kranjski stanovi prirodili turnir in dirko pred deželno hišo. Leta 1658. je bil za cesarja izvoljen Leopold I., mlajši sin Ferdinanda III. Dve leti pozneje je prišel s sijajnim spremstvom v Ljubljano. Ljubljana je cesarju prisegla udanost in zvestobo. Na slavo visokega gosta so se vršile sijajne svečanosti. O tej priliki so postavili Ljubljančani vodnjak pred mestno hišo. Prekrasni vodnjak, ki stoji še danes na onem mestu, izdelal je kamenosjek Roba (1751. l.). Ta umetelnik je izdelal tudi prekrasna kerubina v stolnej cerkvi.

V sedemnajstem stoletju Ljubljana tudi v umetelnosti ni zaostajala. Ustanovila se je (1693. l.) „družba učenih,“ ki je delala v prosep in slavo mesta in domovine. Družba si je mnogo prizadejala, da bi se mesto lepšalo z novimi stavbami. Sklenila je po nasvetu stolnega dekana Janeza Antona Dolničarja staro stolno cerkev porušiti in sezidati novo (1700. l.), kar se je zvršilo v šestih letih. Dolničar je spisal tudi zgodovino Ljubljane od najstarejše do njegove dobe. Umrli je 1714. l. Pravo lepoto v svojem osredju je dobilo mesto z Uršulinsko cerkvijo, kjer počiva tudi njen ustanovnik pl. Šelenburg († 1715. l.). Leta 1708. se je pozidalo škofijsko semenišče, a 1717. l. mestna hiša (rotovž).

Leta 1728. je Ljubljana dostojno vzprejela cesarja Karola VI. Deželni stanovi so mu prisegli zvestobo in priznali tako zvano „pragmatično sankcijo,“ po kateri mu je postavno v vladi nasledovala jedina hči Marija Terezija. Bila je to plemenita duša; pospeševala je kmetijstvo in olajšala podložnikom njihovo borno stanje. Skrbela je tudi za omiko svojim podložnikom ter v ta namen ustanovljala šole. Na veke bode živela Marija Terezija v blagem spominu Kranjske dežele. Njen sin in naslednik cesar Jožef II. je vpeljal mnogo novih naredb. Ali v vérskih zadevah je zaukazal marsikaj, kar se ne strinja z duhom katoliške cerkve. Vsled tega so se podali sami sv. oče papež Pij VI. na Dunaj, da bi odvrnili cesarja od teh novotarij. Ljubljana je vzprejela namestnika Kristovega z največjo častjo. — Leta 1784. se je mudil Jožef II. v Ljubljani, ko je šel iz Italije. Njegov prestolonaslednik Leopold II. je počastil Ljubljano s svojo navzočnostjo v 25. dan avgusta 1790. l. Cesar Leopold II. je tudi ustanovil licealno knjižnico iz knjižnic po Kranjskem zatrtih samostanov (1791. l.).

Koncem tega stoletja je mesto malo ne popolnem izpremenilo svoje lice. Zaradi vednih napadov krvoločnih Turkov je bilo mesto jako utrjeno. Bilo je obdano z debelim, močnim obzidjem, raznovrstnimi brauišči, stolpi in nasipi. Samó pet vhodov je bilo v mesto: skozi špitalska, dvorna, nemška (križevniška), karlovska predmestna in frančiškanska vrata (poleg sedanje gimnazije). Nad vsakimi vrati so se vzdigovala stolpom podobna poslopja, ki so bila v poprejšnji dobi bramboveem v zavečje, a pozneje za ječe in bivališča mestnim čuvajem. Hodišča skozi vrata so bila jako temna in ozka. Po večkrat so se vozovi zajézili, da ni bilo moči ne naprej ne nazaj. Visoko mestno obzidje je zadrževalo solnène žarke in oviralo zračenje. Ozke ulice so bile vže same na sebi temne in vlažne, zatorej je bilo po mestu jako nezdravo. Koncem tega stoletja so razrušili stolpe in mestno obzidje (1780—1792. l.). Ulice so postale svitlejše in mnogo bolj zračne; tudi se je za nove stavbe pridobilo dokaj prostora.

V tem stoletju je napravil ogenj dokaj kvare. Gorelo je 1767. l. dvakrat. Leta 1774. je Krakovsko predmestje pogorelo do tal. Od tod se je razširil ogenj po mestu; vpepil je cerkev sv. Jakoba, sv. Florijana in sv. Rozalije na gradu sò 117 družimi hišami. Taka nezdoga je zadela Krakovčano tudi 1798. l., dve leti pozneje pa Trnovo.

Malo ne vse mesto se je zaradi tega prenovilo. Na pogoriščih so si postavili meščani lepše hiše, in na pridobljenem prostoru so zidali nova po-

slojpa. Začetkom našega stoletja je štela Ljubljana s predmestji vred 11 cerkvá, 950 hiš z 9000 prebivalci. (Hoff. Gemaelde v. K. I. str. 101.).

V tej dóbi so bili jako viharni časi za naše cesarstvo. Vže 1797. l. v 30. dan marca so zasedli Francozi Ljubljano pod generalom Bernadotom. V 1. dan aprila pa je prišel sam Napoleon z generali Massenom, Muratom in drugimi v Ljubljano. Ker je pa bil mir sklenen v Leobenu, zapustili so vže meseca maja sovražniki mesto. Pri odhodu Francozov je začelo na treh krajih najedenkrat goreti. Vender so srečno zadušili ogenj, da ni mesto imelo posebne kvare. Leta 1805. od meseca novembra do pričetka marca naslednjega leta je imela Ljubljana zopet Francoze v svojej sredi. Naložili so jej velik vojni davek. Leta 1809. je napadel oholi Napoleon zopet Avstrijo na dveh straneh. Cesar Franc je bil primoran mir skleniti in mogočnemu Napoleonu odstopiti slovenske dežele, izvzemši dolenje Štirsko. Ljubljana je postala glava tako zvanega „ilirskega kraljestva;“ bila je središče francoskih uradov in sedež višjega glavarstva. Za te dóbe se je v Ljubljani ustanovilo vseučilišče. Poleg družih jezikov je po šolah tudi slovenski jezik dobil svoje častno mesto, kakeršno mu pristaja.

A tudi mogočni Napoleon je izkusil, da je človeška sreča opotočna. Huda zima, grozovita lakota in meč kozakov je podrobil 1812. l. na Ruskem v malo mesecih neštevilno francosko vojsko. O tej priliki je tudi Avstrija zgrabila za orožje, da bi osvobodila izgubljene dežele. Združena armada je premagala naslednje leto pri Lipskem popolnoma Francoze. Tudi Slovenci, zvesti svojemu cesarju, vzdignili so se zoper sovražnika. Blizo Ljubljane so zmagali cesarski ter zasedli Ljubljano (v 29. dan septembra 1813. l.). Tudi francoska posadka na gradu se jim je udala ter po pogodbi odrinila iz Ljubljane v 5. dan oktobra. Ljubljana je bila zopet avstrijska.

Cesar Franc I. je večkrat obiskal Ljubljano. Največja čast pa jo je doletela 1821. leta, ko se je bil tu zbral shod najmogočnejših vladarjev v Evropi. Tu je bilo videti razven avstrijskega cesarja tudi ruskega cara Aleksandra I., Napolitanskega kralja Ferdinanda in zastopnike drugih držav. Takó sijajnih gostov Ljubljana pač še ni imela nikoli.

Tudi Francev naslednik Ferdinand je obiskal 1844. leta glavno mesto Kranjske vojvodine. Leta 1856. pa je Ljubljana prisrčno vzprejela svojega preljubega viteškega cesarja Frana Josipa I. z njegovo mlado soprogo cesarico Elizabeto. Kako slovesno je Ljubljana pozdravila svojega vladarja v 11. dan julija 1883. leta, in kako se praznično olepšala, tega mi ni treba omenjati, ker je še vsacemu v dobrem spominu.

In kako zna Ljubljana ceniti branitelje domovine, kaže nam v „zvezdi“ spomenik, katerega je postavila jednemu najslavnejših vojskovodij sedanjega stoletja, slavnemu grofu Radeckiju (1860 l.).

Mesto se je vzlasti v najnovejšej dóbi jako povzdignilo ter mnogo storilo za olepšavo. Prebivalcev šteje 26.284. Izmed izobraževališč naj omenim le višjo gimnazijo, realko, moško in žensko učiteljšče, raznih ljudskih šol in drugih učnih zavodov. Tu ima svoj sedež tudi več društev, ki širijo blagodejno svoje delovanje po vsej deželi, recimo: c. kr. kmetijska družba, Slovenska Matica, kranjska hranilnica in različna druga društva. Znamenita je tudi licejalna knjižnica in deželni muzej, kjer je hranjenih mnogo znamenitih starin, katere

so našli na ljubljanskem barji (močvirji). Velikih tovarov (fabrik) Ljubljana nima; vendar mi je omeniti veliko tovarno za tobak, razne pivovarne, predilnico za bombaž i. dr. Tudi trgovina, obrt in rokodelstvo napredujejo. Promet pospešujeta južna in Rudolfova železnica. Vlasti se Ljubljana odlikuje z lepimi cerkvami, ki so jej prava krasota. Najlepi kras pa so Ljubljani in njenej okolici „Zvezda“, „Latermanov drevored“ in grad „Podturen“, za katerim se razprostira do prijaznega hólmea z lično cerkvico Matere Božje „Rožnik“, reški prijeten gozd, ki je kakor nalašč ustvarjen za sprehajališče. Z Ljubljanskega gradu vidiš prekrasno okolico. Tu se ti odpre čaroben pogled na Kamniške in druge Gorenjske planine; tu vidiš lepo raván, po kateri se vije bistra Sava, vidiš mično Šmarnogoro z lepo cerkvijo in široko barje, ki je nasejano z mnogimi naselbinami.

Razne stvari.

Drobtine.

Iskrice.

(Poslovenil P-ov.)

* Če se pokažejo tudi nasprotja, vendar jedinstvo vse lehko premaga. Zatorej bodimo jedini:

* Ako želiš obogateti svoje znanje, prečitati moraš mnogo knjig; ako ti je pa samo do tega, da bi izgledil svoj okus in se privadil dobrega sloga, treba je, da čitaš malo knjig, a to samo take, ki ugajajo tvojemu umu, tvojim duševnim zmožnostim in tvojemu nagibu.

(Kako se ugane vsako število, katero si kdo misli.) Reci komu, naj si misli katero koli število. Od tega števila naj odšteje 1, a to, kar mu ostane, naj pomnoži z 2, in potem zopet odšteje 1; zdaj naj k ostanku prišteje óno število, katero si je bil mislil in to vsoto (znesek) naj tebi pové. K tej svoti prištej ti število 3 in to, kar dobodeš, razdeli s številom 3. Ta tretjina, katero dobodeš, je óno število, katero si je mislil tvoj tovariš. — Da vse to laže umejete, vzemimo, da bi si kdo mislil število 10, ali pa 15. Ti števili se uganeš po zgoraj omenjenem pravilu, takó-le:

$$\begin{aligned}
 a) \quad & 10 - 1 = 9 \\
 & 9 \times 2 = 18 \\
 & 18 - 1 = 17 \\
 & 17 + 10 = 27 \\
 & 27 + 3 = 30 \\
 & 30 : 3 = 10
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 b) \quad & 15 - 1 = 14 \\
 & 14 \times 2 = 28 \\
 & 28 - 1 = 27 \\
 & 27 + 15 = 42 \\
 & 42 + 3 = 45 \\
 & 55 : 3 = 15
 \end{aligned}$$

J. S-a.

Kratkočasnici.

* Popotnik: „Oče! bodite tako dobri in povejte mi, koliko je ura?“
— Oče: „Ura je ravno dvanajst.“
— Popotnik: „Kaj, dvanajst? mislim sem, da je vže več.“ — Oče: „Pri nas ni nikoli več, ker vselej, kadar odbije dvanajst, začne se zopet od konca z eno.“

* Sosed: „Nu Jožek, ali mi znaš povedati, kje je Bog?“ — Jožek: „Ali mi znate vi povedati, kje ga nij?“

Rešitev številčne naloge v II. „Vrtčevem“ listu.

Številke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 se zapišejo v sedem vrst druga pod drugo takó-le:

1	2	3	4	5	6	7
3	4	5	6	7	1	2
5	6	7	1	2	3	4
7	1	2	3	4	5	6
2	3	4	5	6	7	1
4	5	6	7	1	2	3
6	7	1	2	3	4	5

20-29 x 5

57

30

87

3

90